

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ФАХІВЦЯ З МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ О. П. РУДНИЦЬКОЇ

В оглядовій статті проаналізовано особливості національної ідентичності фахівця з музичної педагогіки Оксани Петрівни Рудницької. Розкрито логіку наукового змісту термінів (ідентичність, національна ідентичність; професійно-мистецька компетентність; наукова школа). Висвітлено окремі питання дієвості наукових шкіл Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, зокрема української вченої, докторки педагогічних наук, професорки О. П. Рудницької. Зроблено висновок щодо результатів діяльності науковиці стосовно її національної ідентичності як фахівця з музичної педагогіки. Впровадження наукової спадщини й досвіду педагога-мисткині сприятиме вдосконаленню підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до педагогічної діяльності.

Ключові слова: *О. П. Рудницька; ідентичність, національна ідентичність; професійно-мистецька компетентність; наукова школа.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів українська освіта, акумулювавши світові досягнення педагогічної наукової думки і практики, має потужний потенціал у напрямі інтелектуального, аксіокультурного, естетичного, морально-етичного розвитку особистості. Етнокультурні цінності освіти покликані екстраполюватись у європейське середовище з метою утвердження полікультурності, людиноцентризму, гуманістичних принципів, культурологічної та європейсько зорієнтованої парадигми в освітньому просторі України.

У цьому контексті своїми напрацюваннями вирізняється український педагог, докторка педагогічних наук, професорка Оксана Петрівна Рудницька, яка відома в Україні та зарубіжжі як авторка наукових творів із проблем неперервної мистецької освіти, духовного, художньо-естетичного, національного розвитку особистості майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки, історії українського мистецтва та його педагогічного потенціалу, зокрема таких, як «Основи педагогічних досліджень»; «Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної

освіти»; «Основи викладання мистецьких дисциплін», «Педагогіка: загальна та мистецька», «Українське мистецтво в полікультурному просторі» та ін. Починаючи з 2002 року, регулярно проводяться резонансні Міжнародні мистецько-педагогічні читання пам'яті професорки О. П. Рудницької, започатковані її однодумцями й ученими лабораторії мистецької освіти (нині – змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України).

Розкриваючи питання фахової музичної практика для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» загальної середньої освіти, О. Бухнієва, Л. Банкул (2019) зазначають, що Нова українська школа – це основоположна реформа Міністерства освіти і науки України.

Формула Нової української школи складається з важливих ключових компонентів:

- оновлений зміст освіти, заснований на формуванні професійних компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;

- оновлені принципи педагогіки, які ґрунтуються на взаємопартнерстві між учнем, учителем і батьками;

- умотивований професійний учитель, який має свободу творчості й самовдосконалення;

- орієнтація на інтелектуальні потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм як ключова позиція навчання;

- безпосередній процес виховання учнів, який заснований на формуванні духовних і культурних цінностей;

- оновлена структура школи, яка дає змогу засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя (Бухнієва, Банкул, 2019).

Отже, високий рівень професіоналізму вчителя є безпосередньою умовою розвитку особистості учня, успішності виховного процесу в цілому. Нова українська школа – це оновлена школа, у якій прислухаються до думки школярів, навчають критично мислити, висловлювати власну думку та зростати відповідальними громадянами суспільства.

Серед десяти ключових компетентностей Нової української школи (Гриневич та ін., 2018) сконцентруємо увагу на загальнокультурній грамотності. Зміст останньої включає

здатність особистості розуміти видатні твори світового та українського мистецтва, формувати власні культурні та мистецько-естетичні смаки, самостійно виражати ідеї, досвід і почуття за допомогою мистецтва. Вона передбачає також глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших. Саме таким прикладом може слугувати Оксана Петрівна Рудницька.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці О. Комаровська, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін. розглядали взаємодію різних видів мистецтва саме як засіб удосконалення художньо-аналітичних, художньо-графічних, вокально-мовленнєвих, емпатійних і рефлексивних умінь, педагогічної та виконавської техніки, творчої уяви, фантазії як учня, так і вчителя.

У контексті поліхудожніх, інтегративних тенденцій сучасної освіти набуває вагомості використання взаємодії різних видів мистецтва у формуванні професійних умінь майбутніх учителів музики. Останнє потребує застосування найновітніших технологій, методик з упровадженням набутого прогресивного вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Погоджуємося з Ж. Сироткіною, Л. Банкул (2014), що аналіз стану дослідженості проблеми у психолого-педагогічній літературі, а також практики підготовки, наприклад, учителів музики засвідчив, що особливості використання взаємодії різних видів мистецтва в освітньому процесі закладів вищої освіти не дістали ґрунтового розкриття в наукових працях. Окрім того, мають місце суперечності, пов'язані з унікальною перспективою інтеграції різних видів мистецтва в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти і неповним використанням її можливостей; необхідністю формування професійних умінь майбутніх учителів музики засобами взаємодії різних видів мистецтва і відсутністю відповідного методичного забезпечення (с. 113).

Говорячи про історію та теорію освіти в галузі мистецтва, пригадаємо книгу «Мистецька освіта в Україні: теорія і практика», авторами якої є провідні українські вчені Н. Миропольська, О. Михайличенко, Г. Ніколаї, В. Орлов,

О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, які представляють результати своїх досліджень, що охоплюють основний зміст історії та теорії мистецької освіти в контексті мистецької педагогіки як однієї з галузей педагогічної науки (Михайличенко, 2010).

Наукова спадщина О. Рудницької до сьогодні цілісно не досліджувалася, можна назвати лише окремі статті М. Вовк, Ю. Грищенко, І. Зязюна, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Отич та ін., що містяться переважно у збірниках матеріалів Міжнародних мистецько-педагогічних читань пам'яті педагога-митця.

Отже, актуальність, недостатня розробленість і нагальні потреби практики зумовили інтерес до аналізу проблеми національної ідентичності фахівця з музичної педагогіки О. Рудницької.

Мета статті – виявити національну ідентичність фахівця з музичної педагогіки О. Рудницької, що сприятиме підвищенню рівня підготовки майбутніх учителів музики до педагогічно-мистецької діяльності в закладах загальної середньої освіти на засадах української національної культури.

Методами дослідження є соціально-філософський і термінологічний аналіз ключових понять; систематизація поглядів і підходів з окресленої наукової проблеми.

Виклад основного матеріалу. В етнології, психології, культурній та соціальній антропології, в політичних науках широко використовується поняття «ідентичність», яке в широкому смислі означає усвідомлення людиною власної приналежності до певної групи, яке дає їй змогу визначити своє місце в соціокультурному просторі та вільно орієнтуватися в навколишньому світі.

За свідченням Інституту соціології НАН України результати опитування показали: «...майже 40% українців у 2020 році ще шукали свою ідентичність. Більшість ідентифікували себе, в першу чергу, як громадяни України (61,7%), але чимало – як жителі якогось села, міста, області (27,4%), а ще невелика частина бачила себе громадянами колишнього СРСР (3,4%)» (*Ідентичність: як зрозуміти ...*). Як бачимо, результати невтішні, бо від національної ідентифікації кожного громадянина України

залежить єдність суспільства, гармонія суспільного життя, майбутнє і незалежність нашої держави.

Національна ідентичність – це відчуття належності людини до певної нації. Етимологія слова «ідентичність» походить від пізньолатинського *identitas* («однаковість») або ж від *idem* («однаковий»). В українських законодавчих актах «ідентичність» зазвичай перекладають як «самобутність», що, на наш погляд, не відповідає сутності досліджуваного феномену (*Ідентичність: як зрозуміти ...*).

В «Енциклопедії Сучасної України» національна ідентичність трактується як усвідомлена приналежність до національної спільноти на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає в результаті сформованої системи уявлень щодо мови, традицій, культури, політики, а також прийняття групових норм і цінностей. За змістом національна ідентичність – сфера ідей, цінностей і смислів культури, сприйнятих й артикульованих більшістю громадян країни. Вона має власні засади в конструюванні індивідом своєї тотожності (*Національна ідентичність ...*).

Отже, національною ідентичністю є усвідомлення людиною власної приналежності до певної нації і держави.

На разі, відзначаючи 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди, підкреслимо актуальність слів О. Рудницької для нашого сьогодення: «Зміст філософської позиції Григорія Сковороди, який був видатним філософом і поетом, співаком і музикантом, байкарем і педагогом, полягає в роздумах про людину, її внутрішній світ, моральне вдосконалення, необхідність безперестанного творіння самого себе. Стрижневим принципом всієї філософії цього велетня української культури є вчення про самопізнання, звернене в саму людину. Цей процес не може бути реалізованим як інтелектуальний акт, а здійснюється, з погляду Сковороди, тільки у переживанні. Тому його органом є серце – сукупність почуттів, бажань, прагнень, «осереддя» людини, емоційно-вольове ество її духу. Через кордоцентризм, що виражає пафос філософії Г. С. Сковороди, стверджується значення духовності як справді адекватного середовища для власне людського існування, розуміння невіддільності буття особистості від її вчинку, сенсу морального діяння. Категорія серця, якому філософ

приписував можливість мислити і діяти, здійснювати вольові акти, бути головним засобом пізнання, акцентує значення емоційного чинника у розвитку особистості, а відтак – необхідність його врахування в організації освітнього процесу» (Рудницька, 2010, с. 11).

Теоретичний аналіз наукових праць О. Рудницької свідчить, що на зорі розвою незалежної України в 1990-і роки вона стояла у витоків не лише вітчизняної мистецької та культурологічної освіти, але й концептуальних засад національно-патріотичного виховання молодого покоління засобами вітчизняного мистецтва. Вона розробила філософсько-теоретичний, змістовий і методичний аспекти розвитку національної свідомості та самосвідомості особистості майбутнього вчителя (Зязюн, Ничкало, 2008).

Вагомим проривом у цьому напрямі стала новостворена лабораторія педагогіки і психології мистецької освіти при Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України (нині – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України), яку в 1995 році очолила Оксана Петрівна Рудницька і якою успішно керувала до останніх днів свого життя.

Окрім того, О. Рудницька заснувала власну наукову школу. Вона самовіддано працювала з аспірантами та докторантами: керувала дисертаційними дослідженнями, виступала опонентом на захистах, рецензувала монографії та наукові роботи, була членом експертної ради ВАК України. Коло її наукових інтересів складало проблеми загальної та мистецької педагогіки; методології, теорії і методики мистецької освіти; теорії музичного сприймання; художньо-естетичного та національно-патріотичного розвитку особистості; інтеграції мистецтв у контексті художньої освіти; художньої культури і мистецтва України; підготовки вчителя до викладання мистецьких дисциплін і предметів освітньої галузі «Культурознавство»; методології мистецько-педагогічних досліджень; етики науковця тощо (Рудницька, 2005, с. 340).

У 2003 році за навчальний посібник «Педагогіка: загальна і мистецька» Оксана Петрівна була посмертно удостоєна Першої премії АПН України в номінації «За кращу науково-методичну роботу для вчителів, викладачів».

Нині виникла потреба в узагальненні досвіду розвитку наукових шкіл у сучасному освітянсько-педагогічному середовищі України, зокрема в академічних осередках, що репрезентує поступ педагогічної науки в персонологічному вимірі та підтверджує кристалізацію її фундаментальних засад, інноваційну спрямованість наукового пошуку.

У цьому напрямі за приклад можуть послугуватися здобутки однієї з провідних академічних установ України – Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. У персонологічному контексті окреслено перспективи розвитку наукових шкіл інституту, представлених іменами відомих українських учених І. Зязюна, С. Гончаренка, Н. Ничкало, Л. Лук'янової, О. Рудницької, Л. Хомич, які сформувались на цінностях педагогічного наставництва, інтелектуального лідерства, емпатійності, етико-естетичних і національних світоглядних орієнтирів.

М. Вовк, Ю. Грищенко (Vovk, Hryshchenko, 2021) підкреслюють, що «провідною тенденцією розвитку української та світової педагогічної науки є фундаменталізація, що становить підґрунтя «випереджувальної» освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства. Фундаментальні засади педагогіки у її інтердисциплінарному вимірі утверджувалися через діяльність університетських та академічних осередків, у яких в історичній ретроспективі формувалися наукові школи. Відповідно кристалізація методологічних, теоретичних, практико орієнтованих досягнень наукових шкіл у педагогічно-освітянському середовищі відбувається шляхом збереження наступності поколінь науковців, актуалізації надбань досвідчених учених та їх поєднання з інноваціями молодих науковців. Синтез цих двох пластів науки дає змогу вирішувати актуальні проблеми, що виникають у сучасній педагогічній науці й освітній практиці (Vovk, Hryshko, 2021, с. 13).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнення результатів діяльності О. П. Рудницької щодо її національної ідентичності як фахівця з музичної педагогіки базується на величезному досвіді педагога-митця, забезпечує високий рівень сформованості професійних умінь учителів

музики, їхню взаємодію та взаємозумовленість, що дозволяє створити у педагогічному процесі атмосферу взаєморозуміння, довірливого спілкування між педагогами і студентами, гарантуючи високий результат підготовки майбутніх учителів музики до педагогічно-мистецької діяльності.

Список використаної літератури

- Бухнієва, О. А., Банкул, Л. Д. (Уклад.). (2019). *Фахова музична практика для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» загальної середньої освіти*: навч.-метод. посіб. Ізмаїл: ІДГУ.
- Гриневич, Л., Елькін, О., Калашнікова, С., Коберник, І., Ковтунець, В. Макаренко, О. ... Шиян, Р. (Уклад.) (2018). *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи*. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Зязюн, І. А., Ничкало, Н. Г. (Ред.), Штома, Л. Н. (Уклад.). (2008). *Бібліографічний покажчик праць науковців Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України (1993–2008 рр.)*: наук. видання / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили.
- Ідентичність: як зрозуміти, що я – українець?* Взято з <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-natsia/31951984.html>
- Михайличенко, О. В. (Ред.). (2010). *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка.
- Національна ідентичність. *Енциклопедія Сучасної України*. Взято з <https://esu.com.ua/article-71062>
- Рудницька, О. П. (2010). *Методологія мистецької освіти*. В кн. О. В. Михайличенко (Ред.), *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика* (с. 4-34). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка.
- Рудницька, О. П. (2005). *Педагогіка: загальна та мистецька*: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
- Сироткіна, Ж. Є., Банкул, Л. Д. (2014). Педагогічні умови формування професійних умінь майбутніх учителів музики засобами різних видів мистецтва. *Теорія і методика мистецької освіти*, 16 (21), 2, 113-116.
- Vovk, Myroslava, Hryshchenko, Yuliia. (2021). Scientific and pedagogical schools promotion within the humanistic values development. *Імідж сучасного педагога*, 2 (197), 12-17.

Nadia Bilyk

NATIONAL IDENTITY OF THE SPECIALIST BASED ON MUSIC PEDAGOGICS OF O. P. RUDNYTSKA

The review article analyzes the peculiarities of the national identity of Oksana Petrivna Rudnytska, a specialist in music pedagogy. The logic of the scientific content of the terms related to the topic of the submitted article (identity, national identity; professional and artistic competence; scientific school) is revealed. The article considers national identity as a sphere of ideas, values, and meanings of culture, perceived and articulated by the majority of the country's citizens. It has its own principles in the individual's construction of his identity, belonging to a definite nation and state. Certain issues regarding the effectiveness of the scientific schools of Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, in particular the Ukrainian scientist, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor O. P. Rudnytska, are highlighted. A conclusion is made regarding the results of the scientist's activity in relation to her national identity as a

specialist in music pedagogy, which is based on the values of pedagogical mentoring, intellectual leadership, empathy, and national ethical and aesthetic worldview guidelines.

Based on the vast experience of a teacher-artist, we can help increase the level of formation of the professional competence of music teachers and guarantee quality training of future music teachers for pedagogical and artistic activities.

Keywords: O. P. Rudnytska; identity, national identity; professional and artistic competence; scientific school.

References

- Bukhniieva, O. A., & Bankul, L. D. (Comps.). (2019). *Fakhova muzychna praktyka dlia studentiv spetsialnosti «Muzychne mystetstvo» zagalnoi serednoi osvity [Professional musical practice for students majoring in "Musical Art" of general secondary education]: navch.-metod. posib. Izmail: IDGU [in Ukrainian]*.
- Identychnist: yak zrozumity, shcho ya – ukrainets? [Identity: how to understand that I am Ukrainian?]*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-natsia/31951984.html> [in Ukrainian].
- Mykhailychenko, O. V. (Ed.). (2010). *Mystetska osvita v Ukraini: teoriia i praktyka [Art education in Ukraine: theory and practice]*. Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].
- Natsionalna identychnist [National identity]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of Modern Ukraine]*. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-71062> [in Ukrainian].
- Rudnytska, O. P. (2010). Metodolohiia mystetskoï osvity [Methodology of art education]. In O. V. Mykhailychenko (Ed.), *Mystetska osvita v Ukraini: teoriia i praktyka [Art education in Ukraine: theory and practice]* (pp. 4-34). Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].
- Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska [Pedagogy: general and artistic]: navch. posib. Ternopil: Navchalna knyha–Bohdan [in Ukrainian]*.
- Syrotkina, Zh. Ye., & Bankul, L. D. (2014). Pedahohichni umovy formuvannia profesiinykh umin maibutnikh uchyteliv muzyky zasobamy riznykh vydiv mystetstva [Pedagogical conditions for the formation of professional skills of future music teachers by means of various types of art]. *Teoriia i metodyka mystetskoï osvity [Theory and method of art education]*, 16 (21), 2, 113-116 [in Ukrainian].
- Vovk, Myroslava, & Hryshchenko, Yuliia. (2021). Scientific and pedagogical schools promotion within the humanistic values development. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 2 (197), 12-17.
- Hrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S., Kobernyk, I., Kovtunets, V. Makarenko, O. ... Shyian, R. (Comp.) (2018). *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Ziazium, I. A., Nychkalo, N. H. (Eds.) Shtoma, L. N. (Comp.). (2008). *Bibliohrafichnyi pokazhchyk prats naukovtsiv Instytutu pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh APN Ukrainy (1993–2008 rr.) [Bibliographic index of the works of scientists of the Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Sciences of Ukraine (1993–2008)]: nauk. vydannia / In-t ped. osvity i osvity doroslykh APN Ukrainy. Mykolaiv: MDHU im. Petra Mohyly.*

Одержано 12.11.2022 р.